

Iztok Ilich

Bojan Peroci: **MOJA NONA – ALEKSANDRINKA**

Odstiranje tančic skrivnostnosti s fenomena aleksandrink se je začelo sredi 70-ih let prejšnjega stoletja. Izhajati so začeli tematski članki in knjige, posnet je bil film, še žive aleksandrinke so stopile v javnost. Obenem so ohranjena oblačila, posoda, okrasni predmeti in korespondenca žena in deklet, ki so se vrnila v domače okolje, postale avtentično gradivo za oblikovanje muzeja aleksandrink v Prvačini ter zbirke v Goriškem muzeju in Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani. Po dobrem desetletju, ko je že kazalo, da so najstarejše povratnice iz Egipta ter njihovi potomci, ki so še doživeli aleksandrinstvo doma ali v Egiptu, in so iz osebnih izkušenj povedali in napisali vse, kar se je dalo povedati in zapisati ter ohraniti na fotografijah in v drugih medijih, je s knjigo *Moja nona – aleksandrinka* v javnost nepričakovano stopilo še eno pričevanje.

Primorska nona, drugod na Slovenskem babica ali stara mama, že 109 let pokojna Marija Aloisia Peroci iz Bukovice pri Renčah, je postala osrednji lik pretresljivega kratkega romana, ki ga je po prigovarjanju sorodstva z veliko hvaležnosti in spoštovanja napisal njen v pisateljstvu sicer neizkušeni vnuk Bojan. Da bi bil kar najbolj prepričljiv, se je odločil za prvoosebno pripoved, tako da se je vživel v življenje in čustvovanje svoje none Marije. Ves čas govori, piše, razmišlja in se spominja ona, on le povezuje njene korake skozi življenje v odločitvah in dejanjih, kakor jih je mogel rekonstruirati in podoživeti iz družinskega izročila. Iz mimobežnih, a tudi namenoma razkritih podrobnosti na mestih, kjer se literarizirana pripoved prevesi v dokumentarno pričevanje, si lahko bralec ustvari podobo o resničnih prizoriščih dogajanja in nastopajočih osebah.

Roman pripoveduje o težkih življenjskih preizkušnjah ene od mnogih mladih žena z Vipavske, ki so obdobju gradnje Sueškega prekopa v zadnji tretjini 19. stoletja odšle v Egipt, zlasti v svetovljansko Aleksandrijo. S posredovanjem rojakinj, ki so že bile tam, so si našle zaposlitev pri najpremožnejših družinah visokih uradnikov, inženirjev, bančnikov in trgovcev. Najbolj spoštovane in tudi najboljše plačane so bile dojiteljke.

Pripovedovalčeva nona iskreno obžaluje odločitev, da se je kmalu po rojstvu prvega otroka, Rudija, za pet let odpravila služiti v Egipt. Le občasno zaposleni mož Leander je od te namere ni niti poskusil odvrniti. Navsezadnje so odhajale tudi druge žene in dekleta, zaslužek, ki so ga pošiljale iz Egipta, je bil za mnoge družine edina rešitev. Avtor vplete v pripoved tudi zgodbe Vere iz Renč, Lojzke iz Vrtojbe in mnogih drugih aleksandrink, s katerimi se srečuje Marija, in opozarja, da so nekatere z denarjem in polnimi skrinjami lepih oblačil v zaostalo patriarhalno okolje prinašale tudi sodobnejše poglede na družbeni pomen in vlogo žensk. Med razlogi za odhajanje omenja tudi raznarodovalni fašizem, čeprav ga takrat še ni bilo – najbrž z mislijo na razmere po veliki vojni, ko se je aleksandrinstvo znova razmahnilo.

Globoko verna Marija je slovo moža in le nekaj mesecev starega sinka doživljala kot usodno napako. Za nič na svetu, si je očitala, se ne bi smela posloviti od svojega otroka in »v daljni Afriki na svoje prsi vzeti nekega tujega, mogoče celo črnega, in mu dati svojo kri ...« Za nebogljenegega Rudija je skupaj s svojim otrokom poskrbela soseda Danica. Ko je bila čez nekaj let tudi sama primorana oditi v Aleksandrijo, sta z Marijo zamenjali vloge.

Medtem, ko je z njenim zaslužkom doma rasla nova, večja hiša, se je Marija v Egiptu navezala na Tima, sina po mleku, ki jo je klical dada, in njegovo velikodušno družino. Bolj ko se je bližal čas vrnitve, globlja je bila stiska: hrepenela je po možu in sinu, ki ju tako dolgo ni

videla, in si obenem želela ostati. »S težkim srcem sem odšla v to deželo, s težkim srcem se vračam domov ... Nikoli ne bi smela oditi kot dovilja!« si je ponavljala. »Dojenje tujega otroka je moje zdravje tako zelo poškodevalo, da sem bila včasih čisto na koncu z živci. Kamni v moji notranjosti so včasih tako težki, da ne morem več dihati ...«

V Aleksandriji je Marija živela v izobilju, doma, se je zavedala, jo čaka le trdo garanje od jutra do noči. S tem se je sprijaznila, ni pa po vrnitvi mogla preboleti, da je petletni sin ni hotel sprejeti kot mamó. Bil je ubogljiv in prijazen, a zanj je bila le Marija, tujka.

Ko je čez leto zmanjkalo denarja, je Marija, znova noseča, še enkrat odšla čez morje za doviljo. Tik pred rojstvom hčerke se je vrnila in ko je že kazalo, da se bo vse nekako uredilo, se je oglasila usodna aleksandriška bolezen, popородna depresija, posledica poglobljajoče se razdvojenosti, za katero pred sto leti ni bilo zdravila. Z napadom Italije na Avstroogrsko se je začela tudi vojna, Leandra so vpoklicali in ob slovesu sta oba vedela, da se ne bosta več videla. Marija je umrla spomladi 1915, stara komaj 39 let, otroci, bili so že štirje, pa so kot sirote iz zaledja soške fronte odšli v begunstvo na Štajersko in Dolenjsko. Vsi so preživeli. Tudi oče Leander, ki se je znova poročil in umrl leta 1969.

Bojan Peroci na tej točki sklène svojo pripoved in nadaljevanje strne v čustvenem epilogu. »Moj oče, mali Rudi,« zapiše, »je ostal v Novem mestu, kjer je spoznal mojo mamó Lojzko. ... Tistega pankrta je imela rajši kot mene. To je vse, kar mi je povedal moj tata, moj oče,« zagrenjeno sklène in ostaja neizprosén tudi do alaksandrink: »Nikoli ne bi smele iti v tujino kot dovilje, zapustiti svojih dojenčkov doma in s polnimi prsmi mleka dovilji tujih otrok. Za denar. To je greh,« ponóvi.